

PAUL D. QUINLAN, *Ciocnire deasupra României. Politica anglo-americană față de România, 1938-1947*, traducere de Gheorghe Onișoru, Iași, Centrul de Studii Românești, Fundația Culturală Română, 1995, 192 p.

O mai veche datorie a sistemului editorial românesc a fost "plătită" prin publicarea, la Iași, a cărții istoricului american, Paul D. Quinlan. *Ciocnire deasupra României* devenise o lucrare clasică, cu ediția de referință tocmai în anul 1977 (*Clash over Romania*, Los Angeles, A.A.A., 174 p.), binecunoscută, datorită deselor trimiteri întâlnite în cărțile dedicate fragmentului respectiv din istoria românilor. Acest "act de necesară restituție" (Gheorghe Onișoru) a fost făcut, fapt nelipsit de o anumită semnificație, în cadrul unei serii (Romanian Civilisation Studies - No. IX) editate tot de un istoric american (Kurt W. Treptow).

Problematica abordată în această lucrare este de maxim interes, fiind legată de ceea ce s-ar putea numi "marea cotitură" a istoriei românești din acest secol, cotitură pe care, de altfel, politica anglo-americană a și determinat-o, în oarecare măsură.

Deși nu Anglia și Statele Unite au fost puterile cele mai apropiate, cultural sau, de ce nu, sentimental, românii s-au raportat, aproape permanent în acest secol, la ele. Raporturile cu Londra și Washingtonul au marcat serios istoria noastră, iar relația specială existentă între cele două puteri îndrituiește, fără îndoială, analiza concomitentă a politicii lor.

Autorul alcătuiește o scurtă "istorie a interesului" anglo-american față de România, în prima jumătate a sec. XX, cu urcușurile și coborâșurile lui. În primul război mondial, Anglia și România au fost aliați, cu acte în regulă. Unele tensiuni apar la Conferința de pace de la Paris. Apoi, în perioada interbelică, relațiile sunt prietenoase, existând legături economice și dinastice. Unele asperități apar în problema revizionismului maghiar, care la Londra n-a beneficiat de susținere oficială, însă a "recoltat" destule simpatii (o interesantă descriere a acestei situații la p.14). În general, situația României n-a fost o preocupare majoră pentru britanici, interesul lor sporind odată cu creșterea influenței germane în sud-estul Europei. Interesul american a fost, în perioada interbelică, și mai mic - "Pentru americani, România era o țară, îndepărtată, cu țigani, scandaluri regale și țărani dansând în costume colorate" (p.16). De altfel, dintre "cei patru", Statele Unite avuseseră, la Conferința de pace, poziția cea mai defavorabilă, față de cererile teritoriale românești. Desigur, în perioada interbelică această percepție piorativă s-a subțiat, fapt la care a contribuit, nu numai simbolic, și vizita reginei Maria, din 1926.

Deși numirea guvernului Goga i-a jenat pe anglo-americani, ca și pe francezi, interesul britanic pentru România "a crescut gradual" după 1937, ca efect al amplificării pericolului german. Acest interes s-a intersectat cu propensiunile regelui Carol, iar în 1939 s-a adăugat și cazul Tilea, "care a generat o reacție promptă, determinând Anglia să-și schimbe politica externă, tradițională față de Estul Europei" (p.45), garantând frontierele României, Poloniei și Greciei. Garanții ce s-au dovedit formale; interesant este faptul că, autorul pune demersul lui Tilea pe lipsa de experiență diplomatică a acestuia. În orice caz, englezii, apoi și americanii, au încercat să mențină un stat

românesc independent și favorabil lor" (p. 9). Perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial a fost una de cumpănă pentru sud-estul Europei, deoarece "situate între Germania și Rusia, aceste țări au devenit câmpul de bătaie al puterilor vestice" (p.9). În această luptă a sferelor de influență intervine și politica anglo-americană. Anemia acestei intervenții, opinăm noi, a cauzat înfrângerea vectorului pro-occidental (foarte puternic în România), atât înaintea, cât și după cel de-al doilea război mondial. În perioada intensificării presiunilor germane, britanicii au venit cu inițiative de genul distrugerii câmpurilor petoliere de la Ploiești, refuzate de guvernul român. Ulterior, disponibilitatea de angajare a Londrei s-a diminuat și mai mult, eforturile mărginindu-se la "lupta în propaganda de război" pe care britanicii și germanii o duceau în România, cele două tabere "angajându-se în diverse activități destinate să facă partea cealaltă să pară nebună" (p. 64).

Pornind de la aceste elemente, istoricul american apreciază (împărtășim punctul său de vedere) că în vara și toamna lui 1940, "n-a contat așa mult ce-a făcut România pentru a-și determina soarta, și ce s-a întâmplat între Marile Puteri" (p.59). Astfel, în 1940, guvernul român "nu putea nici măcar să aștepte sfaturi sau asistență" (p.60) în fața agresiunii URSS, deși occidentalii n-au recunoscut anexiunile acesteia. Statele Unite au refuzat, programatic, să recunoască modificările teritoriale produse după declanșarea războiului mondial, iar Anglia a apreciat pozitiv doar reglementarea litigiului româno-bulgar. Din păcate, așa cum se știe, într-un timp istoricește scurt această politică a fost înlocuită cu o caucionare aproape fără limite a înaintării sovietice. Această evoluție a afectat negativ o serie de țări, printre care și România. Quinlan pune abdicarea lui Carol al II-lea pe seama nemulțumirii populare provocate de repetatele cedări teritoriale (p.62).

După septembrie 1940, "relațiile dintre Washington și România au rămas relativ prietenoase; oricum, Washingtonul privea România ca pe a țară ocupată și doar parțial responsabilă de acțiunile ei" (p.70). O caracterizare întrutotul obiectivă a lui Ion Antonescu și a contextului în care acesta a fost propulsat la putere întâlnim la p.63: "Adevăratul cap al statului era onestul, taciturnul, aprigul general Ion Antonescu. (...) Când a atras prima dată atenția germanilor, în anii 1930 era privit ca fiind capabil, era un patriot înflăcărat cu puternice simpatii filo-franceze. Arăta puțin interes Germaniei și nu vorbea limba. Deși cu timpul și-a exprimat simpatia față de Garda de Fier, politic era favorabil unui guvern autoritar, conservator. Ca majoritatea românilor Antonescu era impresionat de eficiența și tăria mașinii de război germane. Odată cu înfrângerea Franței și cu aparenta dispariție a Marii Britanii, Antonescu a început să creadă că viitorul este decis de Germania". La fel de corect sunt prezentate și tentativele României de a încheia un armistițiu, încă din timpul guvernării Antonescu. Quinlan acceptă ideea că în mai 1944 Uniunea Sovietică i-a făcut "câteva concesii importante lui Antonescu", dar că acesta nu avea încredere în sovietici, așa cum avea în occidentali (p.94). În tabăra anglo-americană însă, atitudinea față de situația postbelică a răsăritului european evolua rapid, și nu în sensul dorit de răsăriteni. La început, occidentalii nu agreau extinderea teritorială a URSS". Abia în primăvara anului 1943, scrie Paul D. Quinlan "rapida schimbare a situației pe frontul estic a forțat Puterile vestice să-și compromită idealurile" (p.80), admitând poziția hegemonică a Kremlinului în Est. Britanicii au avut ideea "trocului" cu sovieticii (România în schimbul Greciei), idee primită, cu rezervă la Washington, deoarece Roosevelt și Hull "vedeau aceasta ca pe un pas spre balanța puterilor și doctrina sferelor de influență, despre care credeau că a avut o influență atât de negativă în trecut" (p.92). În ciuda acestui impediment, Churchill decide, la sfârșitul lui septembrie 1944, să-și împartă clar Balcanii cu sovieticii, ceea ce și face la Moscova.

N-a fost un accident deoarece, după "scuza greacă", a venit rândul Poloniei să fie invocată la Londra ca justificare pentru "slăbiciunea sa în problema românească". Quinlan delimitează atent poziția americană de cea britanică, întrucât "documente britanice nepublicate arată că Londra a dat garanții că acordul (procentual - n.SB-M) nu implică în nici un fel Statele Unite" (p.122). Dacă pentru englezi acordul procentual era esențial, americanii se legănuau încă în iluzia principiilor enunțate prin *Declarația privind Europa eliberată*, dată la Yalta.

România a fost folosită, de sovietici ca poligon de experimentare a comunizării forțate, ca și de testare a capacității (și a dorinței) vestului de a reacționa. Aceste evoluții nu puteau scăpa occidentalilor, astfel încât "România a provocat unul dintre primele dezacorduri serioase dintre Puterile Vestice și Rusia. Încă o dată ea a devenit un punct de dezacord în jurul căruia s-au întâlnit relațiile dintre marile puteri. De acum Statele Unite au început să preia inițiativa și astfel au abandonat politica lor tradițională de a izola sud-estul Europei" (p.125). România a fost o mare provocare pentru noul președinte american, care, în urma sesizărilor generalului Schuyler, înțelege importanța evenimentelor de la București. Abia după Conferința de la Potsdam, Truman, care inițial ar fi dorit să continue cooperarea cu sovieticii, realizează că forța este "singurul lucru de care rușii înțeleg", după cum va scrie mai târziu în memoriile sale. În momentul când Conferința de la Potsdam se încheia, opoziția din România primea noi speranțe, crezând că occidentalii vor denunța guvernul Groza ca nedemocratic. Acest lucru nu s-a întâmplat. Totuși, Statele Unite (nu și britanicii) se implică în tentativa regelui Mihai de a înlocui acest guvern. Occidentalii cedează, definitiv abia în decembrie 1945, prin Acordul tripartit de la Moscova, care "a fost pasul final al sovieticilor în obținerea recunoașterii de către Vest a dominației sale în România" (p.146). Acest acord acoperea Vestul cu o ieșire salvatoare dintr-o situație foarte tensionată, în care părea să nu fie nici o cale de ieșire și putea deveni cu tot chiar tragică" (*ibidem*). Autorul opinează, în ciuda unor interpretări curente, că nu alegerile din noiembrie 1946, ci acest acord de la Moscova "marchează sfârșitul speranțelor Vestului de a crea o Românie democratică," (*ibidem*). Un ultim "amestec" al americanilor, de acum formal, are loc, totuși, prin denunțarea falsului electoral din noiembrie 1946, demers pe care britanicii au refuzat să-l sprijine. După această dată, politica anglo-americană intră, practic, în anonimat, cunoscând însă, o serie de avataruri a căror istorie ar putea constitui o inspirată continuare a lucrării lui Paul D. Quinlan, care se oprește în anul 1947.

Autorul sesizează semnificația cazului românesc pentru evoluția raporturilor dintre cei trei mari aliați, ca și pentru replierea lor pe pozițiile care vor defini războiul rece. România, apreciază el, "a devenit primul caz test postbelic al relațiilor Est-Vest, chiar cu implicarea Statelor Unite nereușind însă să se mai răstoarne un guvern comunist dominant" (p.153). Aprecierea finală a acestui episod, făcută în termeni globali, pragmatici, ni se pare însă nepotrivită: "În parte datorită României, la sfârșitul lui 1945, armonia și optimismul dintre cei trei la Yalta s-a distrus în bună măsură. Deși finalmente Washingtonul și Londra nu a reușit să impună, un stat român democratic și independent, poate că marea tragedie a fost prejudiciul pe care acest conflict l-a cauzat relațiilor Est-Vest" (p.156). În fapt, deși subminate de adversitatea ideologică, relațiile dintre superputeri s-au perpetuat, indiferent de tacticile adoptate ("îndiguirea", coexistența pașnică ș.a.m.d.), doctrina sferelor de influență rămânând dominantă. Marea tragedie s-a produs, totuși, pentru poporul român (și pentru alte națiuni din Estul Europei), care a plătit un tribut mult prea greu și nemeritat comunizării.

Paul D.Quinlan nu insistă asupra culiselor deciziilor luate la Washington (în special) și Londra, ci doar asupra corespondenței dintre cele două capitale și dintre reprezentanții anglo-americani la București și Moscova și guvernele respective. Nu se insistă nici asupra conferințelor tripartite de la Yalta și Potsdam, care sunt expediate rapid, deși ele ar fi meritat mai multă atenție. Autorul evită să abordeze explicit problema așa-numitei trădări a Vestului, analiza bazată în special pe corespondența diplomatică poate lăsa cititorului mai puțin inițiat impresia că SUA (mai ales) și Marea Britanie i-au sprijinit mereu pe est-europeni, ceea ce e o imagine dacă nu falsă, măcar unilaterală. Problema "compromiterii idealurilor" era cu atât mai necesar de abordat cu cât sunt prezentate eforturile românilor de a-și încadra demersurile pentru a evita comunizarea țării "în termenii Declarației de la Yalta".

În rest, chiar ignorând prioritatea ei în domeniu, lucrarea distinsului istoric american (cunoscut și obiectiv specialist în istoria românilor) este una deosebită. Autorul apreciază corect (fapt demn a fi menționat) popularitatea comuniștilor români, nefăcând un secret nici din faptul că, "înainte de 1944, PCR era o mișcare clandestină nesemnificativă pe arena vieții politice", nici din aservirea lui Moscovei sau din sprijinul considerabil pe care micul partid îl avea în rândul unor minorități etnice (p.108). Unele mici (și obișnuite) erori de interpretare pot fi însă reținute. Autorul apreciază, în mod greșit, că "standardul de viață era (în România - n.SB-M) unul dintre cele mai scăzute din Balcani" - p. 23 (sursa pe baza căreia s-a făcut această apreciere este, conform notei bibliografice aferente, ediția franceză a lucrării lui Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*). Prea duri sunt caracterizate și partidele politice interbelice, mai ales prin invocarea unei expresii absurde, pe care se presupune că ar fi exclamat-o țarul Nicolae al II-lea (care, ne permitem să opinăm, nici nu era în măsură să "exclame" așa ceva). De asemenea, în mod impropriu se vorbește despre "harnașamentul fascist" al regimului de autoritate regală instaurat de Carol al II-lea. Istoricul american subapreciază potențialul și, în special, prestigiul armatei române (p.59) și supralicitează puternic persecuțiile și crimele săvârșite împotriva populației evreiești atât în noiembrie 1940, cât și în 1941 (p.70).

Deși aspectul exterior al cărții este unul plăcut, nu putem să nu observăm numeroasele greșeli de tipar și nici modul superficial în care filele au fost lipite. Dintre greșelile de tipar supărătoare, menționăm lipsa unor note bibliografice, expresia (în "romgleză") "un biliard de dolari" (p.184) sau caragialianul "plebicist" (p.80).

În 1977, *Ciocnire deasupra României* era prima carte dedicată politicii anglo-americane față de România în perioada de referință. Apariția ei pe piața românească a întârziat, însă, nepermis de mult. Efortul editorului (Fundăția Culturală Română, reprezentată prin dl. Kurt Treptov) și al traducătorului (istoricul ieșean Gheorghe Onișoru) merită așadar întreaga noastră pretuire. Între timp, unele din sursele inedite de care beneficiase Paul.D.Quinlan au intrat în circuitul științific intern. De exemplu, jurnalul generalului Cortland van R. Schuyler, căruia Quinlan îi mulțumește în mod special pentru sprijinul acordat (*Misiune dificilă. Jurnal*, ediție îngrijită de Alexandru Oșca și Mircea Chirițoiu, traducere de Sorana Georgescu - Gorjău și Alina Petrucel, București, Ed. Enciclopedică, 1997, 414 p.).

Dacă din punctul de vedere al interesului național românesc, liderii anglo-americani și-au încălcat, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, principiile, nu același lucru s-a întâmplat, de pildă, cu reprezentanții americani în Comisia Aliată de Control de la București - Burton Berry (reprezentant politic) și C.V.R. Schuyler (reprezentant militar), care prin activitatea lor au salvat, într-un fel, onoarea SUA și au menținut în rândul românilor imaginea luminoasă a Occidentului democrat. La fel se

poate vorbi, pe un alt plan, și despre istoricii americani care prin competența și obiectivitatea lor pot uneori servi drept exemplu chiar și istoricilor români. Printre eminentii specialiști americani în istoria românilor îi menționez, într-o enumerare ce s-ar cuveni să fie mai lungă, pe Keith Hitchins, Nicolas M. Nagy-Talavera, Stephen Fischer - Galați, Lary Watts ori Kurt Treptov însuși.

SILVIU B. MOLDOVAN